doi: 10.5281/zenodo.3476375

ВПЛИВ РОДИННОГО СПІЛКУВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

The Influence of Family Communication on of Child's Personality Development

Svitlana Myhalska

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
svitlana2308@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0001-7435-8791

Abstract

The abstract reveal the problem on the impact of intercourse between parents and children on the formation of personality-based qualities of a child is presented in the article. It is noted that intercourse with adults serves as a source and driving force of a child's mental development, it defines an internal plan of child's actions, sphere of his / her emotional experience, cognitive activity, arbitrariness and freedom, self-esteem and self-consciousness, intercourse with children of the same age. It is stated that the style of intercourse between parents and children influences the formation of preschooler's psychological characteristics.

Key words: *child, parents, personality, intercourse.*

Вступ
Introduction

Спілкування з дорослими є головним фактором психічного розвитку від народження дитини упродовж перших семи років її життя. Через слово дитина засвоює перші правила поведінки, розуміє вимоги, заборони. Дорослі дають словесну оцінку її поведінки. Ці оцінки формують першочергове ставлення до навколишнього світу та до себе. Потреба у спілкуванні змінюється за змістом залежно від характеру спільної діяльності дитини з дорослим.

Методи та методики дослідження
Methods and Techniques of the Research

Процес становлення особистості та індивідуальності дошкільника обґрунтували у своїх працях Г.М. Андрєєва, А.М. Богуш, Н.М. Дятленко, Г.І. Капселя, О.Л. Кононко, С.В. Корницька, К.Л. Крутій, В.У. Кузьменко,

Т.О. Піроженко, Ю.О. Приходько, Т.О. Рєпіна, А.Г. Рузська та ін. Вони довели, що міжособистісна комунікація в сім'ї необхідна не лише для обміну інформацією, виконання ролей у спільній діяльності, але й для встановлення міжособистісних стосунків, пізнання навколишнього світу та самопізнання, формування світогляду.

В.А. Семиченко, В.С. Заслуженюк вважають, що завдання, які виконує родина, реалізуються в процесі спілкування, тобто безпосередньої, постійної взаємодії між окремими її членами. Родинному спілкуванню притаманні інтимність, камерність, скорочення «довірчого інтервалу» між учасниками, близькість партнерів завдяки спільним умовам життя, родинним пріоритетам, духовній або фізичній привабливості одне для одного тощо. Родинне спілкування охоплює всі сторони життя дитини поза її рольовим значенням. Тут неможливо відділити навчання, виховання, розвиток. Це комплексний процес, у якому однаковою мірою активними учасниками є і діти, і дорослі (Семиченко, 1998: 15–30).

Деякі вчені (С.В.Ковальов, В.Ф.Рибаченко) за ознакою комунікативних установок членів родини розрізняють:

– корпоративні (прагматичні) типи сімей (спілкування здійснюється на договірних, корпоративних засадах. У такій сім'ї кожний виконує покладені на нього обов'язки лише за умови, якщо інші виконують свої. Як правило, здійснюється жорсткий контроль за поведінкою кожного члена сім'ї, налагоджено систему позитивних і негативних санкцій для заохочення виконання рольових обов'язків. Сімейна група може мати подібні ціннісні орієнтації й бути психологічно сумісною та емоційно пов'язаною, але в її членів відсутня готовність поступитися власними інтересами заради спільного блага);

– альтруїстичні типи сімей (спілкування ґрунтується на свідомому визнанні кожним членом родини відповідальності за добробут інших. Поведінка членів сім'ї часто йде врозріз з власними потребами і запитами – за принципом «жити для інших». Кожний у такій сім'ї є цінністю сам по собі, а не тому, що дає якусь користь, тобто створює для сім'ї матеріальний добробут і забезпечує їй високий соціальний статус тощо. Навіть члени сім'ї, які порушують прийняті в ній норми поведінки, не стають ізгоями, навпаки, їм усіляко допомагають знайти правильний шлях).

Д. Елдер розширює вказаний список і розглядає вже сім стилів спілкування та взаємодії батьків з дітьми:

1) автократичний стиль, який виключає участь дитини як в обговоренні, так і в прийнятті рішення;

2) авторитарний, хоча і залишає за батьками абсолютну владу та необмежене право прийняття рішень, допускає для дитини можливість висловити свою думку та точку зору, але без права голосу;

3) демократичний стиль керівництва передбачає рівноправну участь батьків і дитини в обговоренні та прийнятті рішення з врахуванням досвіду та міри компетентності кожної зі сторін;

4) егалітарний стиль абсолютизує рівність позицій батьків і дитини, не диференціюючи їх ролі у взаємодії та відповідно не враховуючи вікові та індивідуальні відмінності між ними;

5) дозволяючий стиль характеризується посиленням ролі та впливу дитини, зростанням її активності в управлінні сімейною взаємодією при зростанні готовності батьків некритично погоджуватись з будь-яким рішенням, що пропонує дитина;

6) потурання, як стиль спілкування передбачає право одноосібного розв’язання передається батьками дитині, а дитина вже сама вибирає, чи інформувати їй батьків про свої дії;

7) ігнорування представляє собою повну незалежність і дистанційність партнерів, коли батьки не цікавляться справами дитини та не беруть у них ніякої участі, а дитина не вважає за потрібне інформувати їх про свої плани та вчинки (Головнева, 2003).

Шанобливе ставлення до дитини і розуміння необхідності її нормальної і своєчасної соціалізації – найбільш ефективний стиль виховання, що опирається на потреби дитини в позитивних емоціях (Мухіна, 2000: 165–168). Завдяки родині пристосування людини до нових соціальних умов або повна соціалізація (особливо в житті дитини) відбувається у відносно стабільному соціальному середовищі зі сталими моральними нормами і визначеними взаємними вимогами.

Це позитивні характеристики родинного спілкування. Проте є й негативні особливості, які ускладнюють стосунки, особливо між батьками і дітьми. Так, у сім’ї людина послаблює самоконтроль, не приховує роздратування, поганого

настрою, вона більш відверта зі своїми близькими і схильна до сповіді. Діапазон емоційних виявів у родині значно ширший, ніж в інших сферах спілкування. Конфлікти виникають, коли один член сім'ї хоче розпитати, вислухати, розповісти, а той, до кого він звертається, прагне відпочити, помовчати, усамітнитися. Тобто взаємодія у родинному спілкуванні може бути обмеженою, оскільки члени сім'ї вже задовольнили свої комунікативні потреби (на роботі, в дитячому садку) і прагнуть спокою.

Дослідження впливу різних стилів керівництва та спілкування на розвиток особистості дитини та формування стосунків батьків і дітей, проведені Р. Бернсом, показали, що найбільш сприятливий вплив на виховний процес здійснює авторитетний та демократичний стиль взаємодії, водночас решта стилів може призводити до порушень особистісного розвитку та дисгармонії міжособистісних стосунків батьків і дітей.

Авторитарний стиль керівництва, оснований на вимозі беззаперечного підкорення, призводить до формування негативізму, протестних реакцій або навпаки до надмірної залежності, безініціативності, низької вольової регуляції та недостатньої самоефективності. Ставлення батьків і дітей виявляються агресивними, недовірливими, ворожими.

Ліберально-потуральний стиль взаємодії не забезпечує достатньої орієнтації дитини в соціальних очікуваннях, нормах, вимогах, внаслідок чого виступає фактором ризику в генезисі девіантних форм поведінки, соціальної дезадаптації. Атмосфера вседозволеності породжує підвищену тривожність, страх, сумнів у власній цінності, невпевненість у собі.

Особливо несприятливо на розвиток дитини впливає хаотичний, або непослідовний, стиль керівництва та спілкування, що примножує негативні наслідки як авторитарного, так і потурального стилю.

Демократичний стиль спілкування передбачає рівноправний діалог, в якому і батьки, і дитина проходять певний шлях особистісного росту (Карабанова, 2001: 49–62).

У працях Г.М. Андрєєвої, Е.Г. Ейдеміллєра, Т. Гордона виділені умови ефективного родинного спілкування, що включає як загальні принципи організації успішного спілкування, так і специфічні норми та правила, що застосовуються до сім'ї: відкритість спілкування, висока активність спілкування; необхідна міра саморозкриття в процесі спілкування, конгруентність

спілкування, погодження уявлень про родинний устрій, точність невербальної комунікації, сензитивність до висловлювань партнера, безоцінне та емпатійне прийняття партнера як умова позитивного розвитку емоційних взаємин у сім'ї, вияв любові, взаємної емпатії та підтримки, поваги, формування сімейної мови – певних погоджених сімейних символів, традицій, норм.

С.В. Корницька розробила модель оптимального спілкування дошкільника з дорослим, основними положеннями якої виступають:

– найважливіше значення у виникненні й розвитку в дітей спілкування мають впливи дорослого, випереджальна ініціатива якого підносить діяльність дитини на вищий рівень;

– нормальний розвиток спілкування дошкільника прискорює хід його загального розвитку;

– оптимізація дорослим спілкування дошкільника забезпечує усунення причин інших труднощів психічного розвитку;

– загальною умовою оптимізації спілкування з дошкільником є створення дорослим атмосфери доброзичливості, відвертості, емоційної піднесеності, радості;

– дорослий повинен контролювати хід розвитку спілкування дошкільника, встановлюючи випередження чи відставання розвитку його комунікативних потреб і підбираючи адекватну програму спілкування з дитиною (Дуткевич, 2006).

Результати
Results

Дорослий в спілкуванні з дітьми різного віку повинен враховувати особливості їх комунікативної потреби та організовувати свої контакти так, щоб, по-перше, задовольняти цю потребу і таким чином сприяти психічному розвитку дитини, і по-друге, забезпечувати рух дитини до подальших, вищих форм спілкування, даючи дитині їх зразки. Таким чином, порушення родинного спілкування – одна із найбільш актуальних проблем сімейного функціонування.

Умовами ефективного родинного спілкування є: відкритість спілкування, висока активність спілкування; необхідна міра саморозкриття в процесі спілкування, конгруентність спілкування, погодження уявлень про родинний

устрій, точність невербальної комунікації, сензитивність до висловлювань партнера, безоцінне та емпатійне прийняття партнера як умова позитивного розвитку емоційних взаємин у сім'ї, вияв любові, взаємної емпатії та підтримки, поваги, формування сімейної мови.

Висновки
Conclusions

Отже, спілкування з дорослими є головним фактором психічного розвитку з народження дитини упродовж перших семи років її життя, тому порушення родинного спілкування з дітьми – одна із найбільш актуальних проблем сучасних сімей, а для успішного розвитку у дітей комунікативних умінь та формування культури мовленнєвого спілкування необхідно враховувати особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку, потреби, які його мотивують, специфіку родинного спілкування. Поза спілкуванням неможливий розвиток у дитини специфічно людських психічних функцій, її особистісне становлення.

Література
References

Головнева, И.В. (2003). *Психология семейных отношений*. Харьков: НУА.

Дуткевич, Т.В. (2006). *Дошкільна психологія*. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А.

Мухина, В.С. (2000). *Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество*. Москва: Издательский центр «Академия».

Карабанова, О.А. (2001). *Психология семейных отношений*. Самара: СИОКПП.

Семиченко, В.А. (1998). *Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування*. Київ: Веселка.